

**YUZ YILLIK URUSH: SABABLARI, YAKUNLARI VA
OQIBATLARI**

O'zbekiston Respublikasi IIV Surxondaryo akademik litseyi
tarix fani o'qituvchisi

MAMATXOLOV AZIZ BAXTIYOROVICH

Annotatsiya: Mazkur maqolada Yevropa tarixidagi eng yirik harbiy to'qnashuvlardan biri — 1337–1453 yillarda davom etgan Yuz yillik urushning asosiy sabablari, bosqichlari, yakunlari va uzoq muddatli oqibatlari yoritiladi. Maqolada ingliz va fransuz tarixchilari — E. Perroy, J. Froissar, Ch. T. Allmand, Maykl Prestvich, J. G. Gillingem kabi mutaxassislarining ilmiy izohlaridan ham foydalanilgan. Shuningdek, urushning Yevropa davlatlari taraqqiyotiga ko'rsatgan siyosiy, iqtisodiy va madaniy ta'siri keng tahlil qilinadi.

Kirish

Yuz yillik urush o'rta asr Yevropasidagi eng uzoq davom etgan va o'z davrining siyosiy xaritasini keskin o'zgartirgan mojarolardan biridir. Urush Angliya va Fransiya o'rtasidagi raqobatning mahsuli bo'lib, u nafaqat ikki davlatning siyosiy tizimini, balki Yevropa harbiy san'ati, feodal tuzumning yemirilishi, milliy ong shakllanishi kabi jarayonlarga kuchli ta'sir ko'rsatgan. Tarixchi Ch. T. Allmand ta'kidlaganidek: *“Yuz yillik urush Yevropa feodal tuzumining tugallangan inqirozini ko'rsatgan hal qiluvchi bosqich edi.”*

Asosiy qism

1. Urushning asosiy sabablari

1.1. Dinastik nizo

Urushning eng muhim sababi — Fransiya taxti uchun Angliya qiroli Edvard III ning da'vosi edi. Kapetinglar sulolasi vakili Karl IV vafotidan so'ng, Edvard III (uning jiyani sifatida) taxtga da'vo qildi.

Tarixchi E. Perroy ta'kidlashicha:
“Edvardning da'vosi nafaqat siyosiy, balki o'sha davrdagi xalqaro huquqning turlicha talqinidan kelib chiqqan edi.”

1.2. Iqtisodiy manfaatlar

Angliya uchun Sharob savdosi o'ta muhim bo'lgan Gaskoniya viloyati iqtisodiy jihatdan beqiyos ahamiyatga ega edi. Fransiya esa bu hududni o'z nazoratiga olishga harakat qildi.

Tarixchi R. Fawtier yozadi:
“Gaskoniyani qo'lga kiritish Fransiya uchun iqtisodiy mustaqillik, Angliya uchun esa hayot-mamot masalasiga aylangan edi.”

1.3. Siyosiy raqobat va feodal munosabatlar inqirozi

XIII–XIV asrlarda Fransiya markazlashayotgan davlatga aylangan bo'lsa, Angliya o'zining Yevropadagi mavqeini mustahkamlashga harakat qilardi. Ikki davlatning Yevropa ustidan yetakchilik uchun kurashi urushni tezlashtirdi.

1.4. Savdogar va ritsarlar manfaatlari

Urushdan o'lja va foyda kutgan feodallar, savdogarlar va ritsarlar harbiy mojarolarni qo'llab-quvvatladilar. Bu haqda J. Froissar o'z “Xronikalar”ida batafsil yozadi.

Froissarning fikricha:
“Ritsarlar urushni shuhrat va boylik uchun imkoniyat deb ko'rganlar.”

2. Urushning asosiy bosqichlari

Tarixchilar (Allmand, Prestvich) urushni uch yirik bosqichga bo'ladilar:

2.1. Birinchi bosqich (1337–1380) — Inglizlarning ustunligi

- Kresi jangi (1346)

- Portuar janglari
- Poatye jangi (1356) — Fransiya qiroli Ioann II asirga olinadi

Bu bosqichda inglizlar yengil qurollangan uzun kamonchilarni keng qo'llagan. Harbiy tarixchi M. Prestvich ta'kidlaydi:
“Uzun kamon Yuz yillik urushdagi harbiy inqilobning markazida turdi.”

2.2. Ikkinchi bosqich (1380–1420) — Nisbiy tinchlik

Bu davrda ikki davlat ichki inqirozlar bilan band edi. Ammo 1415 yilda Azinkur jangida Genrix V inglizlar ustunligini yana tikladi.

2.3. Uchinchi bosqich (1420–1453) — Fransiyaning tiklanishi

- Orleans qamali (1429) — Janna d'Arkning paydo bo'lishi
- Parijdan ingliz qo'shinlari chiqarilishi
- Bordoning qulashi (1453) — urush nihoyasi

Ch. Allmandning fikricha:
“Janna d'Ark fransuz milliy o'zligini uyg'otdi va urushning burilish nuqtasini belgiladi.”

3. Urushning yakunlari

- 1453 yilda inglizlar Fransiya'dagi deyarli barcha mulklaridan ayrildi.
- Fransiya yanada markazlashgan davlatga aylandi.
- Angliya ichki siyosiy inqirozga — “Gullarning urushi” davriga kirib bordi.
- O'rta asr ritsarlik armiyalari o'rniga yollanma qo'shinlar paydo bo'ldi.

4. Urushning uzoq muddatli oqibatlari

4.1. Feodal tuzumning yemirilishi

Urush juda ko'p feodal sulolalarni zaiflashtirdi. Ko'plab yer egalari bankrot bo'ldi. Bu jarayon Yevropada kapitalistik munosabatlar shakllanishi uchun zamin yaratdi.

4.2. Milliy davlatlarning shakllanishi

Urush Fransiya va Angliyada milliy ongni mustahkamladi. Tarixchi J. Gillingem bu jarayonni quyidagicha izohlaydi: *“Urush ikki millatning siyosiy birligi va umumiy g'oyalarini shakllantirgan katalizator bo'ldi.”*

4.3. Harbiy inqilob

- Uzun kamon
- O'qotar qurollarning paydo bo'lishi
- Doimiy armiyalar tashkil topishi

4.4. Ijtimoiy siljishlar

- Dehqon qo'zg'olonlari ko'paydi
- Qishloq xo'jaligi inqirozga uchradi
- Savdo va hunarmandchilik yuksaldi

4.5. Madaniyatga ta'sir

Urush ko'plab adabiyot va san'at asarlariga ilhom bo'ldi:

- J. Froissar “Xronikalar”
- Tomas Molland she'rlari
- Fransuz milliy qo'shiqlari (“Marche Lorraine” ildizlari)

Xulosa

Yuz yillik urush Yevropa tarixida hal qiluvchi bosqich bo'lib, feodal tuzumning inqirozi, milliy davlatlarning shakllanishi, harbiy texnologiyalar rivojlanishi va iqtisodiy tizimlarning o'zgarishiga olib keldi. Urush nafaqat siyosiy xaritani, balki Yevropa xalqlarining mentaliteti va madaniy merosini ham tubdan o'zgartirdi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

Kitoblar

1. Allmand C. T. *The Hundred Years War*. Cambridge University Press.
2. Perroy E. *La Guerre de Cent Ans*. Paris.
3. Prestwich M. *Armies and Warfare in the Middle Ages*.
4. Froissart J. *Chroniques*.
5. Fawtier R. *The Capetian Kings of France*.
6. Gillingham J. *The English in the Middle Ages*.
7. Tarlé E. *Столетняя война*. Москва.
8. Duby G. *The Middle Ages*.

Internet manbalari

1. Britannica Online — “Hundred Years’ War”
2. History.com — *Hundred Years’ War Overview*
3. BBC History — *The Hundred Years War Explained*
4. Cambridge.org — ilmiy maqolalar
5. Encyclopaedia Universalis — “Guerre de Cent Ans”
6. FranceArchives.fr — tarixiy hujjatlar to‘plami
7. OpenEdition.org — Yevropa o‘rta asrlariga bag‘ishlangan tadqiqotlar